

Η ΗΘΟΠΛΑΣΤΙΚΗ ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΑ
ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΠΑΤΡΩΝ

ἀρχιμανδρίτου Νικοδήμου Μπαρούση,
ἱεράς Μονῆς Χρυσοποδαριτίσσης - Νεζερῶν

19-11-2009

Ἐπειδὴ ἡ ἀνάγνωσις ἑνὸς βιβλίου εἶναι πάντοτε μία προσωπικὴ ὑπόθεσις, ἔτσι καὶ τὸν τόμον αὐτόν, ὅπου σήμερα παρουσιάζεται, ὁ καθ' ἕνα ἐξ ἡμῶν ἠμπορεῖ νὰ τὸν προσεγγίσῃ ἀπὸ τὴν ἰδικήν του σκοπιάν. Ὅσον καὶ ἂν τὸ θέμα του εἶναι συγκεκριμένον, περιορισμένον δηλαδὴ εἰς τὸν θρησκευτικὸν τομέα καὶ ἐντὸς τοῦ χώρου τῆς κατὰ τὰ σύγχρονα δεδομένα θεωρουμένης περιοχῆς τῆς Ἀχαΐας, ἐν τούτοις ἐκτείνεται εἰς διαφόρους κλάδους, ἐφ' ὅσον τὰ θρησκευτικὰ ἐνδιαφέροντα, ἔστω καὶ ὑπὸ τὸ πρίσμα τῆς Ὁρθοδοξίας, ἐκτείνονται εἰς μίαν εὐρυτάτην κλίμακα. Καθ' ἕνα ἐξ αὐτῶν τῶν κλάδων ἀπαιτεῖ μίαν ἰδιαιτέραν ἐξέτασιν καὶ παρουσίαν ὑπὸ κάποιου, ὁ ὁποῖος διαθέτει εἰδικὰς γνώσεις, ἀντίστοιχες πρὸς τὸν κλάδον ποὺ παρουσιάζεται. Ἐγὼ, ὡς μὴ εἰδικός, ἐπροτίμησα νὰ ἐπικεντρώσω τὸ ἐνδιαφέρον μου εἰς τὰ θρησκευτικὰ ἔντυπα ἠθοπλαστικοῦ καὶ ἐποικοδομητικοῦ χαρακτήρος.

Τὰ ἀχαϊκὰ θρησκευτικο-ἠθοπλαστικὰ ἔντυπα καταλαμβάνουν περίπου τὸ 1/3 τοῦ παρόντος τόμου. Ἐμφανῶς ὕστεροῦν τῶν ἐπιστημονικοῦ χαρακτήρος θρησκευτικῶν ἐντύπων τῆς Ἀχαΐας, τόσον εἰς ἀριθμὸν, ὅσον καὶ εἰς αἴγλην. Οἱ συγγραφεῖς αὐτῶν, τὶς περισσότερες φορές, δὲν περιβάλλονται τὸ κῦρος καὶ τὴν αὐθεντίαν ἐκείνων, ὅπου ἔγραψαν ἐπιστημονικῶς, κατὰ κανόνα δὲ ἀπευθύνονται εἰς τοὺς ἀπλοὺς χριστιανούς, οἱ ὁποῖοι συχνάζουν εἰς τὶς ἐκκλησίες καὶ εἰς τὰ καθιερωμένα διὰ τὴν πόλιν τῶν Πατρῶν ἔσπερινὰ κηρύγματα. Ὅμως ὑπερτεροῦν κατὰ πολὺ εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐκδόσεων, λόγῳ τῆς εὐρυτάτης κοινωνικῆς ἀποδοχῆς των, γι'

αὐτὸ διεδραμάτισαν ἓνα πολὺ σημαντικὸν ρόλον εἰς τὴν συγκρότησιν τῆς τοπικῆς κοινωνίας καὶ τῶν δύο μητροπολιτικῶν ἐδρῶν τῆς Ἀχαΐας. Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς ὑπερβαίνουν τὴν αἴγλην τῶν ἐπιστημονικῶν θρησκευτικῶν ἐντύπων, γι' αὐτὸ καὶ κάποιοι διαπρεπεῖς Ἀχαιοὶ πανεπιστημιακοὶ διδάσκαλοι δὲν ἐδίστασαν νὰ ἐπιδοθοῦν εἰς τὴν ἔκδοσιν ἐκλαϊκευτικῶν ἔργων, διὰ τῶν ὁποίων ἔγιναν κυρίως γνωστοὶ εἰς τὸν πατραϊκὸν κόσμον.

Ἡ πόλις τῶν Πατρῶν, ἃν καὶ δὲν ἐφημίζετο διὰ τὰ πνευματικά της ἐνδιαφέροντα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Τουρκοκρατίας καὶ τῆς Ἑνετοκρατίας, ὅμως, εὐθύς μετὰ τὴν ἴδρυσιν τοῦ νεοελληνικοῦ κράτους, ἐπέδειξεν ἰδιαίτερον πνευματικὸν ἐνδιαφέρον. Ἡ πόλις αὐτή, ἡ πύλη τῆς δυτικῆς Εὐρώπης εἰς τὸν ἑλληνικὸν χῶρον, εὐθύς μετὰ τὴν πολιτιστικὴν της ἄνοδον, παρουσίασε ζωηρὰν πνευματικὴν καὶ θρησκευτικὴν κίνησιν. Τὸ ἔναυσμα τῆς προσπαθείας πρὸς ἀναζωπύρωσιν τῆς θρησκευτικότητος τῆς Ἀχαΐας δὲν προέρχεται ἐκ τῶν Πατρῶν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν περιλάμπρον ἀχαϊκὴν Μονὴν τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου. Εἰς τὸ μοναστήριον αὐτό, ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸν παρουσιαζόμενον τόμον, παρὰ τὶς πικρόχολες ἀπαξιωτικὰς κριτικὰς κάποιων ξένων περιηγητῶν, διετηρήθη, ἔστω καὶ ὑποτυπωδῶς, ἡ ἔννοια τῆς παιδείας καὶ τῆς θρησκευτικῆς ἀγωγῆς, δι' αὐτὸ καὶ οἱ πατέρες τῆς μονῆς εἶχαν ἀρκετὰς προϋποθέσεις διὰ νὰ μεταδώσουν ἓνα ὄραμα πνευματικῆς ζωῆς εἰς τοὺς προσερχομένους νὰ μονάσουν ἐκεῖ.

Ἐνας ἐξ αὐτῶν ἦταν καὶ ὁ ἱερομόναχος Ἰγνάτιος Λαμπρόπουλος (1814-1869). Αὐτὸς ἐγνώριζεν ὀλίγα γράμματα, ἤκουσεν ὡς καλοπροαίρετος τὶς συμβουλὰς τῶν γερόντων τοῦ μοναστηρίου καὶ ἐμελέτησεν εἰς τὴν τότε σημαντικὴν βιβλιοθήκην τῆς Μονῆς, ὅπου καὶ ὁ ἅγιος Μακάριος ὁ Νοταρᾶς (περὶ τὸ 1760) ἄρχισε τὴν συλλογὴν τῶν νηπτικῶν κειμένων, ἡ ὁποία ὠδήγησεν ἀργότερα εἰς τὴν σύνταξιν ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου τῆς περιφήμου *Φιλοκαλίας*. Ὅμως, οἱ προϋποθέσεις τοῦ Ἰγνατίου δὲν ἦσαν ἐκεῖνες τοῦ ἁγίου Μακαρίου. Τὸ μοναστήριον εἶχεν

ἐμπλακῇ πλέον εἰς τὰ ἐφήμερα, εἰς τὴν καθημερινότητα τῆς ἀναδυομένης νεοελληνικῆς κοινωνίας, εἰς «τὰς ραθυμοτόκους μερίμνας» τοῦ αἰῶνος τούτου. Οἱ μοναχοὶ εἶχαν λησμονήσει τὸν προφήτην Ἡσαΐαν καὶ εἶχαν μάθει «πολεμεῖν»¹. Ὅχι μόνον δὲν ἠσχολοῦντο πολὺ μὲ τὴν κάθαρσιν τῆς καρδίας, ἀλλὰ ἐνδιεφέροντο κυρίως διὰ τὴν καταπολέμησιν τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, εἴτε αὐτοὶ ἦσαν οἱ πρὸ ὀλίγου ἐκδιωχθέντες Τοῦρκοι, εἴτε τὰ συνεχῶς ἀυξανόμενα τότε ζιζάνια τῆς νεοελληνικῆς κοινωνίας.

Ἔτσι, παρὰ τὴν ὁμολογουμένην ἀκεραιότητα τοῦ χαρακτήρος του, ἡ διδασκαλία τοῦ ἱερομονάχου Ἰγνατίου προσέλαβε καὶ κοσμικὰ στοιχεῖα, ἰδίως μετὰ τὴν γνωριμίαν του μετὰ τοῦ Κοσμᾶ Φλαμιάτου καὶ τοῦ «Παπουλάκου» δηλαδὴ τοῦ Χριστοφόρου Παναγιωτοπούλου. Οἱ δύο αὐτοί, εἶχαν μὲν ζῆλον, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν κάποιες φορές· περισσότερο ὅμως, ἀγνοοῦσαν τὸν τρόπον τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς. Ἐξαρτοῦσαν πολὺ τὴν ζωὴν τοῦ χριστιανοῦ ἀπὸ τῆς ἐξωτερικῆς ἐκδηλώσεως του κυρίως, ἐπιζητοῦσαν μονομερῶς τὴν ἀτομικὴν ἠθικὴν κάθαρσιν καὶ ἐκτιμοῦσαν ἰδιαίτερος τὸν θρησκευτικὸν ἀκτιβισμόν. Ὁ ἱερομόναχος Ἰγνάτιος, παρὰ τῆς δυσμενεῖς προϋποθέσεις ὅπου εἶχε συναντήσει, ἔμαθεν εἰς τὸ Μέγα Σπήλαιον τί σημαίνει ταπείνωσις, ἀνοχή, ὑπομονή, μετάνοια, ἐκζήτησις τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ, ἔμαθε νὰ ἀφομοιώνῃ δοξολογικῶς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἀγιογραφικοῦ κειμένου. Ὅμως, εἰς τὴν πορείαν του δὲν ἔμεινε μόνον εἰς αὐτά. Προσέλαβε στοιχεῖα τοῦ «ἀκτιβιστικοῦ» πνεύματος, ὅπου ἐγοήτευε τοὺς νεοέλληνας τῆς ἐποχῆς του, κάτι τὸ ὁποῖον μετέδωσε καὶ εἰς τοὺς ἀφοσιωμένους εἰς αὐτὸν μαθητάς του.

Ὁ ἱερομόναχος Ἰγνάτιος ὁ Μεγαλοσπηλαιώτης δὲν ἔδρασε μόνον ἐντὸς τῶν τειχῶν τοῦ μοναστηρίου του. Δύο φορές περιῆλθε τὴν Πελοπόννησον κηρύττων καὶ ἐξομολογῶν, ἐνῶ ἐπ' ὀλίγον διέμεινε καὶ εἰς τὴν πόλιν τῶν Πατρῶν. Ἐδῶ, ἐπεδίωξε καὶ

¹ Πρβλ.: «...Ἐκ γὰρ Σιων ἐξελεύσεται νόμος καὶ λόγος Κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ ... καὶ οὐ μὴ μάθωσιν ἔτι πολεμεῖν...» (Ἠσ. β', 3-4).

κατώρθωσε νὰ συναντηθῆ καὶ νὰ συνομιλήσῃ μετὰ τοῦ Ἀποστόλου Μακράκη, γνωστοῦ διὰ τὶς θεολογικὲς του ἑτεροδιδασκαλίαι, ὁ ὁποῖος «εἰς Πάτρας εἶχε τοὺς περισσοτέρους καὶ φανατικωτέρους ὀπαδοὺς»², κατὰ τὸν Κωνσταντῖνον Τριανταφύλλου. Εἰς τὴν πόλιν τῶν Πατρῶν λοιπὸν ἔδρασαν κυρίως οἱ κατὰ κόσμον συμπατριῶται τοῦ Ἰγνατίου (ὡς γεννηθέντες εἰς τὴν Γορτυνίαν) καὶ συμμαθηταὶ του (ὡς προερχόμενοι ἀπὸ τὴν Μονὴν τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου) μαθηταὶ του Ἱερόθεος Μητρόπουλος, Εὐσέβιος Ματθόπουλος, Ἠλίας Βλαχόπουλος καὶ ἄλλοι. Οἱ σεβάσμιοι αὐτοὶ κληρικοί, μὲ τὸν ἀκέραιον χαρακτῆρα, τὸν φλογερὸν ζῆλον καὶ τὶς σπάνιαις διὰ τὴν ἐποχὴν τοὺς γνώσεις, οἱ ὁποῖοι κυρίως, νομίζω, καθιέρωσαν εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν τὸν θεσμὸν τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἀγάμων κληρικῶν, μεταφέρουν τὸ πνεῦμα τοῦ Ἰγνατίου Λαμπροπούλου, ὅπου ἐκφράζεται κυρίως διὰ τῆς συγγραφῆς καὶ ἐκφωνήσεως ἀπλῶν ἠθοπλαστικῶν κηρυγμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα συνεδυάζετο καὶ ἀναμειγνύετο ἡ εὐσέβεια καὶ ὁ ὀρθολογισμὸς.

Τὰ ἔντυπα, ὅπου ἐκυκλοφόρησαν οἱ διακεκριμένοι αὐτοὶ κληρικοί, ἐνεφανίζοντο ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν μέχρι τότε γνωστὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐσέβειαν, ἐκσυγχρονισμένα, ἀνταποκρινόμενα πρὸς τὶς παγκόσμιαις ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς, κατάλληλα κυρίως διὰ τοὺς ἀπλοῖκοὺς κατοίκους ἑνὸς κοσμοπολιτικοῦ ἄστεως, οἱ ὁποῖοι ἤθελαν μὲν νὰ διατηρήσουν τὴν παράδοσίν τους, ἀλλὰ αἰσθάνοντο ἐντροπὴν νὰ ὁμολογοῦν μίαν πίστιν, τὴν ὁποίαν ἐχλεύαζαν οἱ μορφωμένοι συμπολίται των, οἱ ἐπικοινωνοῦντες μετὰ τῶν ξένων ἐμπορικῶν ἀντιπροσώπων τοῦ μεγάλου λιμένος τῶν Πατρῶν, καὶ οἱ φωτισμένοι λαοὶ τῆς Δύσεως. Τὰ ἔντυπα λοιπὸν αὐτὰ ἀπέβλεπαν κυρίως εἰς τὴν ἠθικὴν βελτίωσιν τοῦ ἀνθρώπου διὰ μιᾶς «αὐτάρκους» ὑποταγῆς του εἰς τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ. Τὸ αἶτημα τοῦτο καὶ κατεπειγὸν ἦταν, λόγῳ τῆς διαφθορᾶς τῆς τότε κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ συμβατὸν πρὸς τοὺς σκοποὺς τοῦ κράτους καὶ τῆς ἀνωτέρας

² Πρβλ.: ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ, *Ἱστορικὸν λεξικὸν τῶν Πατρῶν*, τ. Β', Πάτραι 1995, σ. 1215.

έλληνικῆς κοινωνίας, ἡ ὁποία ἦταν ἰδιαίτερος γαλουχημένη ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Διαφωτισμοῦ.

Ἡ ἠθικὴ πάντως τῶν βιβλίων αὐτῶν εὐρίσκεται εἰς ἐπίπεδον θαυμαστῶς ὑψηλόν· οἱ ἀκέραιοι ἐκεῖνοι συγγραφεῖς δὲν διανοοῦντο νὰ χαράξουν λόγους κνήθοντας τὴν ἀκοὴν τῶν ἀναγνωστῶν τους. Κάποιες φορὲς ἦσαν ἄτεγκτοι, ἀπόλυτοι, καὶ εἶχαν τὸ θάρρος τῆς γνώμης των ἀκόμη καὶ ἐνώπιον τῶν προϋσταμένων τους· ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως εἶναι ὑποδειγματικοὶ καὶ διὰ τοὺς συγχρόνους συγγραφεῖς θρησκευτικο-ἠθοπλαστικῶν ἐντύπων, ὅπου κάποτε ἢ ἐκλαΐκευσις ἐκλαμβάνεται ὡς ὑποχώρησις τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν ἔναντι τῆς συγχρόνου κοινῆς γνώμης.

Ὅμως, οἱ συγγραφεῖς αὐτοὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν διέσπαζον, διεμέλιζον τὴν ὀργανικὴν ἐνότητα μεταξὺ τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν καὶ τῶν δογματικῶν ἀληθειῶν τῆς Ἐκκλησίας. Ἔτσι, κατ' αὐτούς, ἡ θεολογία ἦταν ἀπλῶς μία θεωρία καὶ ὄχι ἡ πνευματικὴ μήτρα τῆς ζωῆς. Ἀφ' ἑτέρου δέ, ἐστίαζον τὴν δικαίωσιν τῆς ὑπ' αὐτῶν κηρυττομένης ἠθικῆς εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον, εἰς τὰ ἐπιστημονικὰ ἐπιτεύγματα τῆς ἀνθρωπότητος, εἰς τὶς γνώμεις καὶ τὰ ἀποφθέγματα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς ἱστορίας, συμπεριλαμβανομένων εἰς αὐτούς καὶ τῶν συγγραφέων τῶν Ἀγιογραφικῶν κειμένων μετὰ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τοὺς ὁποίους ὅμως ἐκτιμοῦσαν ἰδιαίτερος τὴν γνώσιν τῆς ἀρχαιοελληνικῆς σοφίας. Κατ' αὐτούς, ἡ γνώσις, ἡ διανόησις εἶναι καθοριστικὴ πρὸς ἐκτίμησιν τῆς πνευματικῆς ἀξίας ἑνὸς ἀνθρώπου. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἄποψις τοῦ Μητροπολίτου Πατρῶν Ἱεροθέου Μητροπούλου διὰ τοὺς μοναχοὺς τῆς Λογγοβάρδας, τοὺς ὁποίους ἐξετίμα ἰδιαίτερος : «Θὰ ἦσαν ἐπίγειοι ἄγγελοι, ἔλεγε, ἂν διέθεταν κάποιαν μόρφωσιν...» (!). Αὐτὴ ἡ σταθερὰ πεποίθησις τοῦ τότε Μητροπολίτου Πατρῶν τὸν ὠδήγησεν εἰς εὐθεϊαν ρῆξιν πρὸς

τὸν μακαριστὸν Γέροντα Δανιὴλ Κατουνακιώτη³, ἐνῶ ἀντιθέτως, ἀπολύτως σύμφωνος πρὸς τὶς ἀντιλήψεις τοῦ Ἁγιορείτου αὐτοῦ ἡσυχαστοῦ ἦταν ὁ ἅγιος Νεκτάριος, Μητροπολίτης Πενταπόλεως⁴.

Οἱ κατὰ πάντα σεβαστοὶ αὐτοὶ θρησκευτικοὶ συγγραφεῖς τῆς Ἀχαΐας, ἐδέχθησαν κατὰ καιροὺς ποικίλες κριτικές. Κάποιοι τοὺς ἐχαράκτηρισαν ὡς «προτεσταντίζοντας»· νομίζω ὅτι ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς εἶναι ἄδικος. Οἱ ἴδιοι εἶχαν τὴν συνείδησιν ὅτι ἦσαν ὀρθόδοξοι, καὶ τὰ βιβλία τους τὰ συνέγραφαν μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ εἶναι σύμφωνα πρὸς τὴν διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλοι τοὺς ἐχαράκτηρισαν ὡς «παραφυάδες τῶν Κολλυβάδων»⁵, δηλαδὴ τῶν μακαρίων ἡσυχαστῶν πατέρων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Παρ' ὅλην τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὸν σεβασμὸν μου πρὸς τὸν διαπρεπῆ κληρικὸν - συγγραφέα, πού τοὺς ἀπέδωκε τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦτον, δὲν ἤμπορῶ νὰ συμφωνήσω μαζί του, ἐκτὸς ἐὰν τεθῆ μία οὐσιαστικὴ προϋπόθεσις : ἡ διάκρισις δηλαδὴ δύο διαφορετικῶν ρευμάτων εἰς τοὺς κόλπους τῶν Κολλυβάδων.

Οἱ ἡσυχασταὶ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ὅπως καὶ οἱ ἀναβιώσαντες αὐτοὺς μακάριοι Κολλυβάδες τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, διακρίνονται εἰς δύο μέρη : εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐπιζητοῦν τὴν μετὰ τοῦ Θεοῦ ἔνωσιν διὰ τῆς νήψεως, δηλαδὴ τῆς ἀσκήσεως («νηστεία, ἀγρυπνία, προσευχή») καὶ τῆς καθάρσεως τῆς καρδίας. Εἰς αὐτοὺς ἀνήκουν οἱ ἅγιοι Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης, Φιλόθεος ὁ Κόκκινος καὶ ἄλλοι ἐκ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ὅπως καὶ οἱ ἅγιοι Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης, Μακάριος Μητροπολίτης Κορίνθου, καὶ ἄλλοι ἐκ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ὁ βίος καὶ ἡ διδασκαλία τῆς χορείας τῶν Ἁγίων αὐτῶν εἶναι ἀκύρωσις τοῦ Διαφωτισμοῦ, ράπισμα κατὰ τοῦ ὀρθολογισμοῦ,

³ Πρὸβλ. : Γέροντος ΔΑΝΙΗΛ ΚΑΤΟΥΝΑΚΙΩΤΟΥ, *Μοναχικὰ ἐντρυφήματα*, ἐκδ. Μοναστικῆς Ἀδελφότητος Δανιηλαίων, Ἅγιον Ὄρος - Θεσσαλονίκη, 1982, σ. 71-80.

⁴ Πρὸβλ.: *Δύο μεγάλες μορφές τοῦ αἰῶνος μας. Αναφορὰ στὴν ἀλληλογραφία τους*, ἐκδ. Ἱεροῦ Ἡσυχαστηρίου Μοναστικῆς Ἀδελφότητος Δανιηλαίων, Ἅγιον Ὄρος, 1997.

⁵ Πρὸβλ. : Ἀρχιμ. ἩΛΙΑ ΜΑΣΤΡΟΠΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ, *Αναγεννητικὸ κίνημα - Παραφυάδες τῶν Κολλυβάδων*, ἐκδ. «Ζωή», Ἀθῆναι 1986.

ἀδιαφιλονίκητος ἀποδοχή τῆς μοναδικότητος τῆς αὐθεντίας τοῦ Θεοῦ, ὄρος Ὁρθοδοξίας.

Εἰς τὴν ἄλλην πλευρὰν ἀνήκουν ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἀναγνωρίζουν μὲν τὴν ἀξίαν τοῦ ἡσυχασμοῦ καὶ τῶν μεθόδων αὐτοῦ, τὴν ἀξίαν τῆς φιλοκαλικῆς ἀναγεννήσεως καὶ τῆς πληρότητος τῶν καρπῶν αὐτῆς, ἀλλὰ προσπαθοῦν νὰ ὀδηγηθοῦν εἰς τὴν προσέγγισιν τοῦ Θεοῦ ὄχι διὰ καταδύσεως εἰς τὸν ἄδην τῆς προσωπικῆς των μηδαμινότητος καὶ πνευματικῆς πτωχείας, ἀλλὰ διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ἀρχῶν τῆς ἱεραῆς ἡσυχίας μετὰ τῶν ἀρχῶν τοῦ Οὐμανισμοῦ. Εἰς αὐτοὺς ἀνήκουν ὁ Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνός, ὁ Θεοφάνης Νικαίας, ὁ Καβάσιλας (εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ βίου του), καὶ ἄλλοι ἐκ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ὅπως καὶ ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις, ὁ Διονύσιος Ἐπιφανειάδης, καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν μεγάλων διδασκάλων τοῦ Γένους μας κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Τουρκοκρατίας.

Εἰς αὐτοὺς τοὺς τελευταίους ἐντάσσονται, νομίζω, καὶ οἱ περισσότεροι τῶν θρησκευτικῶν συγγραφέων τῆς Ἀχαΐας, κατὰ τὸν ΙΘ' καὶ τὸν Κ' αἰῶνα. Βεβαίως, ἡ κρίσις αὐτὴ προκύπτει ἀπὸ μίαν ἀνεπαρκῆ ἐξέτασιν τῶν ὀλίγων βιβλίων, τὰ ὅποια ἦταν δυνατὸν νὰ γνωρίζωμεν μέχρι τώρα ὅτι ἐγράφησαν ἢ ἐξεδόθησαν εἰς τὴν περιοχὴν μας. Ὅμως, διὰ τοῦ τόμου, ὁ ὅποιος παρουσιάζεται σήμερον, ἔχομεν ἤδη ἓνα πανόραμα, ἓνα πλήρη κατάλογον τῶν θρησκευτικῶν ἐκδόσεων τῆς Ἀχαΐας. Καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν βιβλίων αὐτῶν εἶναι ὄντως μέγας, διὰ τὸν λόγον ὅτι καὶ ἡ θρησκευτικὴ κίνησις τῆς περιοχῆς ἦταν μεγάλη.

Ἰδιαιτέρως δὲ εἰς τὴν Πάτραν ἐδημιουργήθη μία θρησκευτικὴ πνευματικὴ κίνησις σπουδαία καὶ δυναμικὴ, σημαντικωτέρα καὶ πλεον ἀποτελεσματικὴ ἐκείνης ὅπου διέθεταν τότε ἄλλες ἑλληνικὲς πόλεις, ὅπως σχετικῶς γράφει καὶ ὁ κ. Ἰωάννης Ἀθανασόπουλος⁶. Μία κίνησις ἡ ὅποια ἀποτελεῖ ἔκφρασιν ὄχι μόνον τῶν στενῶν ὁρίων τῆς πόλεως αὐτῆς, οὐδὲ μόνον τοῦ νομοῦ τῆς Ἀχαΐας, ἀλλὰ σχεδὸν

⁶ Πρβλ.: ἸΩΑΝΝΟΥ ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ, *Ὁ θρησκευτικὸς βίος τῶν Πατρῶν κατὰ τὸν ΙΘ' καὶ Κ' αἰῶνα*, Πάτραι 2006.

όλοκληρου τῆς Πελοποννήσου, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ προῆλθαν «αὐτοὶ ποὺ ἄνοιξαν τὸν δρόμον»⁷, καὶ τῶν ὁποίων ὁ παρουσιαζόμενος τόμος ἐκθέτει τὴν πλήρη ἐργογραφίαν. Ἐπὶ παραδείγματι, «εἶναι ἀξιοσημεῖωτον, ὅπως γράφει καὶ ὁ κ. Χρῆστος Μούλιας, ὅτι οἱ περισσότερες διαμαρτυρίες καὶ ψηφίσματα (κατὰ τοῦ ἐκδοθέντος, τὸ 1934 ἐν Αθήναις, Συμποσίου τοῦ Πλάτωνος) προήρχοντο ἀπὸ τὴν Πάτρα...»⁸.

Διὰ τῆς *Ἀχαικῆς Βιβλιογραφίας* λοιπὸν παρέχεται ἡ δυνατότης διὰ μίαν πλέον ὀλοκληρωμένην μελέτην τῶν θρησκευτικῶν συγγραφέων, καὶ διὰ μίαν πληρεστέραν εἰκόνα τοῦ χαρακτήρος τῶν θρησκευτικο-ἠθοπλαστικῶν βιβλίων τῶν Πατρῶν καὶ τῆς Ἀχαιῆς γενικῶς. Ἡ μελέτη αὐτὴ θὰ ἐρμηνεύσῃ τὰ ἰδιάζοντα χαρακτηριστικὰ τῆς πίστεως καὶ τῆς εὐσεβείας τοῦ τόπου μας, θὰ ἐξηγήσῃ τὴν θρησκευτικὴν «ἀκτιβιστικὴν» προτίμησιν τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς καὶ τὴν ἀντίστοιχον δυσκολίαν τους νὰ κατανοήσουν τὴν σημασίαν τῆς καθάρσεως τοῦ νοός, δηλαδὴ τοῦ «ὀφθαλμοῦ τῆς ψυχῆς», βάσει μιᾶς βραδείας διαδικασίας ἡσυχαστικῆς νήψεως καὶ ἀσκητικῆς καθάρσεως, καὶ γενικῶς θὰ βοηθήσῃ εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῆς ταυτότητος τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς τῶν Πατρῶν καὶ τῆς Ἀχαιῆς, δίδοντας πιθανὲς ἐξηγήσεις διὰ τὴν σημερινὴν κατάστασιν τῆς ἀποστασίας.

Ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις τῶν Πατρῶν, διὰ τοῦ παρόντος τόμου, σπεύδει λοιπὸν νὰ μᾶς προσφέρῃ γνώσεις χρησίμους διὰ τὸν τόπον μας, σπεύδει δηλαδὴ νὰ μᾶς προσφέρῃ ἓνα «ἄλγημα»⁹, τουτέστιν ὅσους πόνους καὶ κόπους θὰ ἀπαιτήσῃ μία εὐρυτέρα ἐξέτασις τοῦ θέματός μας ὑπὸ τις προϋποθέσεις τῶν νέων δεδομένων τῆς *Ἀχαικῆς Ὁρθοδόξου Βιβλιογραφίας*: τὴν εὐχαριστοῦμε.

⁷ Πρβλ.: ἈΘΑΝΑΣΙΟΥ ΚΟΤΤΑΔΑΚΗ, *Αὐτοὶ ποὺ ἄνοιξαν τὸν δρόμο*, ἐκδ. «Τήνος», Αθήναι 1976.

⁸ Πρβλ.: ΧΡΗΣΤΟΥ ΜΟΥΛΙΑ, *Ἱστορικὰ σημειώματα*, τ. Α', ἐκδ. «Περὶ τεχνῶν», Πάτρα 2007, σ. 217.

⁹ Πρβλ.: «...Ὁ προστιθεὶς γνώσιν προσθήσει ἄλγημα...» (Ἐκκλ. α', 18).

<http://www.alopsis.gr>